

OG'IZ SHILLIQ PARDASI RAK OLDI HOLATLARIDA MALIGNIZATSIYA XAVFINI BAHOLASH

Ismatov Farrukh Aslidinovich

SamDTU og'iz bo'shlig'i jarroxligi dental implantologiya kafedrasida dotsenti

Annotatsiya

Og'iz bo'shlig'i shilliq pardasining rak oldi holatlari zamonaviy stomatologiya, onkologiya va patologik morfologiyaning eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Ushbu patologik jarayonlar orasida leykoplakiya, eritroplakiya, surunkali travmatik yaralar, diskeratozlar va boshqa displastik o'zgarishlar alohida o'rin egallaydi. Mazkur holatlarning asosiy xavfi shundaki, ular vaqt o'tishi bilan malign transformatsiyaga uchrab, invaziv yassi hujayrali rakka aylanishi mumkin. Shu sababli rak oldi jarayonlarida malignizatsiya xavfini baholash klinik amaliyotda erta tashxis qo'yish, profilaktik choralarni belgilash va davolash taktikasini optimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu maqolada og'iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfini baholashning klinik, morfologik va prognostik mezonlari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Tadqiqotda patologik o'choqning lokalizatsiyasi, klinik ko'rinishi, davomiyligi, travmatik va toksik omillar bilan bog'liqligi, epiteliy displaziyasi darajasi, hujayra atipiyasi va to'qima arxitektonikasining buzilishi malignizatsiya xavfini belgilovchi asosiy omillar sifatida ko'rib chiqilgan. Olingan ilmiy xulosalar og'iz shilliq pardasi rak oldi holatlarini barvaqt aniqlash, xavf guruhlarini ajratish va kasallikning og'ir asoratlarini oldini olishda muhim nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: og'iz shilliq pardasi, rak oldi holatlari, malignizatsiya, displaziya, leykoplakiya, eritroplakiya, morfologik mezonlar, klinik xavf omillari, stomatologik onkologiya, prognostik baholash.

ОЦЕНКА РИСКА МАЛИГНИЗАЦИИ ПРИ ПРЕДРАКОВЫХ СОСТОЯНИЯХ СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКИ ПОЛОСТИ РТА

Исмаатов Фаррух Аслидинович

доцент кафедры хирургии полости рта и дентальной имплантологии

СамГМУ

Аннотация: Предраковые состояния слизистой оболочки полости рта являются одной из наиболее актуальных проблем современной стоматологии, онкологии и патологической морфологии. Среди данных патологических процессов особое место занимают лейкоплакия, эритроплакия, хронические травматические язвы, дискератозы и другие диспластические изменения. Основная опасность этих состояний заключается в том, что со временем они могут подвергаться злокачественной трансформации и переходить в инвазивный плоскоклеточный рак. В связи с этим оценка риска малигнизации при предраковых процессах имеет важное значение в клинической практике для ранней диагностики, определения профилактических мероприятий и оптимизации лечебной тактики. В данной статье системно анализируются клинические, морфологические и прогностические критерии оценки риска малигнизации при предраковых состояниях слизистой оболочки полости рта. В исследовании локализация патологического очага, его клиническая картина, продолжительность, связь с травматическими и токсическими факторами, степень эпителиальной дисплазии, клеточная атипия и нарушения тканевой архитектоники рассматриваются как основные факторы, определяющие риск малигнизации. Полученные научные выводы имеют важное теоретическое и практическое значение для раннего выявления предраковых состояний слизистой оболочки полости рта, выделения групп риска и предупреждения тяжёлых осложнений заболевания.

Ключевые слова: слизистая оболочка полости рта, предраковые состояния, малигнизация, дисплазия, лейкоплакия, эритроплакия, морфологические критерии, клинические факторы риска, стоматологическая онкология, прогностическая оценка.

ASSESSMENT OF THE RISK OF MALIGNIZATION IN PRECANCEROUS CONDITIONS OF THE ORAL MUCOSA

Ismatov Farrukh Aslidinovich

Associate Professor of the Department of Oral Surgery and Dental Implantology,

Samarkand State Medical University

Abstract: Precancerous conditions of the oral mucosa are among the most urgent problems in modern dentistry, oncology, and pathological morphology. Among these pathological processes, leukoplakia, erythroplakia, chronic traumatic ulcers, dyskeratoses, and other dysplastic changes occupy a special place. The main danger of these conditions lies in the fact that over time they may undergo malignant transformation and develop into invasive squamous cell carcinoma. Therefore, assessing the risk of malignization in precancerous processes is of great importance in clinical practice for early diagnosis, determination of preventive measures, and optimization of treatment tactics. This article systematically analyzes the clinical, morphological, and prognostic criteria for assessing the risk of malignization in precancerous conditions of the oral mucosa. In the study, the localization of the pathological lesion, its clinical appearance, duration, association with traumatic and toxic factors, the degree of epithelial dysplasia, cellular atypia, and disturbances in tissue architectonics are considered the main factors determining the risk of malignization. The obtained scientific conclusions are of important theoretical and practical significance for the early detection of precancerous conditions of the oral mucosa, identification of risk groups, and prevention of severe complications of the disease.

Keywords: oral mucosa, precancerous conditions, malignization, dysplasia, leukoplakia, erythroplakia, morphological criteria, clinical risk factors, dental oncology, prognostic assessment.

Kirish

Og'iz bo'shlig'i shilliq pardasi patologiyalari orasida rak oldi holatlarining ulushi alohida ilmiy va amaliy ahamiyatga ega. Buning sababi shundaki, ushbu holatlar o'z vaqtida aniqlanmasa va to'g'ri baholanmasa, ularning ma'lum qismi asta-sekin malign transformatsiyaga uchrab, og'iz bo'shlig'i saratonining rivojlanishiga zamin yaratadi. Og'iz shilliq pardasining rak oldi holatlari bir tomondan uzoq muddat davom etuvchi surunkali patologik o'zgarishlar bilan, ikkinchi tomondan esa epiteliy hujayralarining proliferativ faolligi, differentsiatsiyasining buzilishi va atipik qayta qurilishi bilan tavsiflanadi.

Malignizatsiya — bu oddiy yoki rak oldi hujayraviy o'zgarishlarning yomon sifatli o'sma jarayoniga o'tishidir. Ushbu jarayon ko'pincha bosqichma-bosqich rivojlanadi va dastlab funksional moslashuv, keyinchalik strukturaviy qayta qurilish, undan so'ng esa displaziya va neoplastik transformatsiya ko'rinishida kechadi. Shu jihatdan og'iz shilliq pardasi rak oldi holatlarining biologik xulqini oldindan baholash klinik diagnostikaning eng muhim vazifalaridan biridir.

Amaliy stomatologiyada ayniqsa leykoplakiya, eritroplakiya, eroziyaga moyil giperkeratotik o'choqlar, uzoq saqlanuvchi travmatik yaralar va qaytalanuvchi surunkali shilliq parda o'zgarishlari onkologik hushyorlikni talab qiladi. Ushbu patologiyalarda malignizatsiya ehtimoli bir xil emas va bu xavf ko'plab omillarga, jumladan, bemorning yoshi, zararli odatlari, o'choqning anatomik lokalizatsiyasi, klinik shakli, morfologik tuzilishi hamda displaziya darajasiga bog'liq bo'ladi.

Tibbiy adabiyotlarda malignizatsiya xavfini baholashga doir turli yondashuvlar taklif etilgan bo'lsa-da, ko'pchilik mualliflar klinik va morfologik mezonlarni integrallashgan holda baholash eng ishonchli usul ekanligini qayd etadi. Chunki ayrim hollarda klinik jihatdan xavfsizdek ko'ringan o'choqda yuqori darajali displaziya aniqlanishi mumkin, ayrim hollarda esa yaqqol klinik yallig'lanish manzarasi fonida faqat reaktiv o'zgarishlar ustun bo'ladi. Demak, malignizatsiya xavfini to'g'ri baholash uchun tashqi ko'rinish bilan bir qatorda histomorfologik tahlil, klinik anamnez va xavf omillarini ham hisobga olish talab etiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi og‘iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfini baholashning asosiy klinik va morfologik mezonlarini tizimli tarzda yoritish, shuningdek, erta tashxis va profilaktik yondashuvlarning ilmiy asoslarini ko‘rsatishdan iborat.

Materiallar va usullar

Ushbu maqola tahliliy xarakterga ega bo‘lib, og‘iz shilliq pardasi rak oldi holatlari va ularning malignizatsiya xavfiga doir zamonaviy ilmiy qarashlar, klinik kuzatuv mezonlari hamda morfologik baholash tamoyillarini umumlashtirish asosida tayyorlandi. Tadqiqotning metodologik asosini klinik-stomatologik va patologik-morfologik yondashuvlarning integratsiyasi tashkil etdi.

Tahlil davomida og‘iz shilliq pardasining quyidagi rak oldi holatlari alohida ko‘rib chiqildi: leykoplakiya, eritroplakiya, verrukoz va eroziv shakllar, surunkali travmatik yaralar, diskeratozlar, chegaralangan giperkeratoz o‘choqlari hamda uzoq muddat saqlanuvchi displastik holatlar. Ushbu patologiyalarni xavf jihatidan baholashda quyidagi klinik mezonlar asos qilib olindi: patologik o‘choqning lokalizatsiyasi, rangi, shakli, yuzasining relyefi, og‘riqliligi, qonashga moyilligi, davomiyligi, qaytalanish chastotasi va konservativ davoga javob darajasi.

Morfologik baholashda esa epiteliyning qalinligi, keratinizatsiya turi, bazal qavat hujayralarining holati, yadroviy va hujayraviy polimorfizm, giperxromiya, mitotik faollik, epiteliy qatlamlarining differentsiatsiyasi, bazal membrana yaxlitligi, stromal yallig‘lanish infiltratsiyasi va to‘qima arxitektonikasining buzilish darajasi singari ko‘rsatkichlar inobatga olindi. Ayniqsa, epiteliy displaziyasi darajasi malignizatsiya xavfini baholashning asosiy mezoni sifatida tahlil qilindi.

Materiallarni umumlashtirish jarayonida rak oldi holatlarining klinik ko‘rinishi bilan ularning morfologik substrati o‘rtasidagi bog‘liqlik ochib berildi. Shuningdek, patologik o‘choqlarning yuqori xavfli anatomik hududlarda — tilning yon yuzasi, og‘iz tubi, yumshoq tanglay, alveolyar o‘simta va lab qizil hoshiyasida joylashgan shakllari alohida prognostik ahamiyatga ega deb baholandi.

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, og'iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfi ko'p omilli bo'lib, u nafaqat patologik o'choqning tashqi klinik ko'rinishiga, balki uning chuqur morfologik tuzilishiga ham bevosita bog'liqdir. Xususan, patologik jarayonning uzoq muddat davom etishi, qaytalanuvchi xarakteri, travmatik yoki toksik omillar bilan doimiy qo'zg'atilishi epiteliyda displastik va atipik o'zgarishlarning progressiv rivojlanishiga olib kelishi aniqlanadi.

Klinik jihatdan oq rangli, zich, artib tashlab bo'lmaydigan va uzoq saqlanuvchi giperkeratotik o'choqlar orasida leykoplakiya eng ko'p uchraydigan shakl sifatida qayd etiladi. Biroq malignizatsiya xavfi uning barcha turlarida bir xil emas. Oddiy tekis leykoplakiya nisbatan past xavfli guruhga mansub bo'lsa, verrukoz va ayniqsa eroziv shakllarda displaziyaning chuqurlashuvi va malignizatsiya ehtimoli sezilarli ravishda yuqori bo'ladi. Klinik jihatdan bunday shakllarda o'choq yuzasining notekisligi, eroziya yoki yoriqlarning paydo bo'lishi, og'riqlilik va uzoq bitmaslik alomatlari yuqori xavf belgisi sifatida qaraladi.

Eritroplakiya nisbatan kam uchraydi, ammo malign transformatsiya nuqtayi nazaridan eng xavfli patologik shakllardan biri hisoblanadi. Yorqin qizil rang, epiteliy atrofiyasi, oson qonash, yumshoq va nozik konsistensiya, aniq chegaralangan infiltrativ o'choq ko'rinishi uning biologik faol jarayon ekanligini ko'rsatadi. Morfologik jihatdan eritroplakiyada ko'pincha yuqori darajali displaziya, ba'zan esa carcinoma in situ holatiga yaqin o'zgarishlar aniqlanishi mumkin.

Surunkali travmatik yaralar va doimiy mexanik ta'sir ostida shakllangan o'choqlarda ham malignizatsiya xavfi etarlicha jiddiydir. O'tkir qirrali tishlar, sifatsiz protezlar, notekis plombalar, ortopedik konstruksiyalarning noqulayligi yoki noto'g'ri prikus uzoq davom etuvchi shilliq parda travmatizatsiyasiga olib keladi. Dastlab reaktiv yallig'lanish va giperplaziya rivojlansa, keyinchalik epiteliy regeneratsiyasi izdan chiqadi va hujayraviy atypizm shakllanishi mumkin. Ayniqsa, yara chetlarining qalinlashuvi, infiltratsiyasi, o'choq tubining

granulyatsiyaga emas, balki zichlashishga moyilligi va standart davolashga qaramay uzoq bitmasligi malignizatsiya ehtimolini oshiradi.

Morfologik tahlilda epiteliy displaziyasi malign xavfni belgilovchi markaziy ko'rsatkich ekanligi aniqlandi. Yengil displaziyada o'zgarishlar asosan epiteliyning pastki qavatlarida joylashadi va bazal-parabazal hujayralarda yadro-katlam nisbati ortishi, giperxromiya va qisman polimorfizm bilan kechadi. O'rtacha displaziyada patologik jarayon epiteliyning o'rta qavatlarigacha tarqalib, hujayralar polaritetining buzilishi va mitotik faollikning ortishi bilan tavsiflanadi. Og'ir displaziyada esa atypik hujayralar deyarli barcha qavatlarni qamrab oladi, differentsiatsiya izdan chiqadi, patologik mitozlar ko'payadi va bu holat invaziv bo'lmagan, ammo yuqori malign potensialga ega neoplastik bosqich sifatida baholanadi.

Klinik kuzatuv bilan morfologik o'zgarishlar o'rtasidagi bog'liqlik shuni ko'rsatadiki, yuqori xavfli lokalizatsiyada joylashgan, qizil yoki qizil-oq aralash tusdagi, eroziv yoki yarali komponentga ega bo'lgan, qaytalanishga moyil va uzoq davom etuvchi o'choqlar ko'pincha yuqori darajali displaziya bilan kechadi. Shuningdek, bemorda tamaki chekish, spirtli ichimliklarni muntazam iste'mol qilish, og'iz gigiyenasining yomonligi va surunkali somatik kasalliklarning mavjudligi xavfni yanada kuchaytiruvchi omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Stromal komponentdagi o'zgarishlar ham alohida ahamiyatga ega. Epiteliy ostidagi biriktiruvchi to'qimada surunkali yallig'lanish infiltratsiyasi, tomirlar kengayishi, fibroblastik qayta qurilish, kollagen tolalarining dezorganizatsiyasi va mikrosirkulyatsiya buzilishi kuzatilishi epiteliy trofikasining yomonlashishiga olib keladi. Bu esa malign transformatsiya uchun qulay mikroiklim yaratadi. Demak, malignizatsiya xavfini baholashda faqat epiteliy o'zgarishlari emas, balki stroma holati ham hisobga olinishi kerak.

Muhokama

Og'iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfini baholash stomatologik amaliyotda eng murakkab masalalardan biridir. Buning sababi

shundaki, bir xil klinik ko‘rinishga ega bo‘lgan ikki patologik o‘choqning biologik xulqi va o‘sma rivojlanishiga moyilligi tubdan farq qilishi mumkin. Shu sababli klinik vizual baholashning o‘zi yetarli emas. Malignizatsiya ehtimolini aniqlashda patologik o‘choqning tashqi belgilarini morfologik tahlil va anamnestik ma’lumotlar bilan bog‘liq holda o‘rganish zarur.

Muhokama qilingan ma’lumotlarga asoslanib aytish mumkinki, og‘iz shilliq pardasi rak oldi jarayonlarida xavfni baholash uch darajali tizim asosida olib borilishi maqsadga muvofiq. Birinchi daraja — klinik xavf mezonlari bo‘lib, bunda o‘choqning rang xususiyati, uzun muddat saqlanishi, eroziya yoki yara komponentining mavjudligi, qonash, infiltratsiya va lokalizatsiya hisobga olinadi. Ikkinchi daraja — anamnestik va etiologik omillar bo‘lib, bunda travmatik qo‘zg‘atuvchilar, tamaki va alkogol, gigiyena darajasi, immun holat va surunkali kasalliklar baholanadi. Uchinchi daraja esa morfologik ko‘rsatkichlarni qamrab olib, displaziya darajasi, atypizm chuqurligi va stromal o‘zgarishlar asosida aniqlanadi.

Klinik jihatdan ayniqsa eritroplakiya, eritroleykoplakiya, verrukoz leykoplakiya va uzoq muddat bitmaydigan travmatik yaralar alohida nazoratni talab qiladi. Bunday holatlarda faqat konservativ davolash bilan cheklanib qolish xatodir, chunki tashqi yallig‘lanish alomatlarining kamayishi morfologik regressiyani kafolatlamaydi. Shu sababli yuqori xavfli o‘choqlarda biopsiya va gistologik tekshiruv majburiy diagnostik bosqich sifatida qaralishi kerak.

Morfologik nuqtayi nazardan, epiteliiy displaziyasi malignizatsiya xavfini prognoz qilishda hal qiluvchi omildir. Ammo amaliy tajriba shuni ko‘rsatadiki, ba’zi hollarda displaziya darajasi o‘rta bo‘lgan o‘choqlar ham noqulay klinik fon va doimiy qo‘zg‘atuvchi omillar ta’sirida tez progressiyaga uchrashi mumkin. Bu esa faqat gistologik baholash emas, balki dinamik kuzatuvning ham muhimligini isbotlaydi. Qayta tekshiruvlar, fotoprotokollash, takroriy biopsiya va davolash samaradorligini monitoring qilish zamonaviy stomatologik onkologiyaning ajralmas qismidir.

Shuningdek, malign xavfni kamaytirishda profilaktik yondashuvlar muhim o‘rin tutadi. Mahalliy travmatik omillarni bartaraf etish, tamaki chekishni to‘xtatish, protez va plombalarni korreksiya qilish, og‘iz gigiyenasini tiklash hamda yallig‘lanish o‘choqlarini sanatsiya qilish patologik jarayonning regressiyasiga yordam berishi mumkin. Biroq yuqori darajali displaziya mavjud hollarda faqat etiologik omillarni bartaraf etish yetarli bo‘lmay, jarrohlik yoki kombinatsiyalashgan davolash usullari zarur bo‘lishi mumkin.

Demak, malignizatsiya xavfini baholashning eng to‘g‘ri yo‘li — bu klinik kuzatuv, etiologik tahlil va morfologik tekshiruv natijalarini yagona prognostik tizimda birlashtirishdir. Aynan shunday yondashuv og‘iz shilliq pardasi rak oldi holatlarini erta aniqlash va invaziv saraton rivojlanishini oldini olish imkonini beradi.

Xulosa

Og‘iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfi ko‘p omilli, bosqichma-bosqich rivojlanadigan va klinik hamda morfologik ko‘rsatkichlar bilan belgilanadigan murakkab biologik jarayon hisoblanadi. Tadqiqot tahlili natijalari shuni ko‘rsatdiki, patologik o‘choqning klinik shakli, lokalizatsiyasi, davomiyligi, travmatik va toksik omillar bilan bog‘liqligi, shuningdek, epiteliy displaziyasining darajasi xavfni baholashda asosiy mezonlardir.

Malignizatsiya xavfi ayniqsa eritroplakiya, eroziv va verrukoz leykoplakiya, uzoq bitmaydigan travmatik yaralar hamda qizil-oq aralash tUSDagi infiltrativ o‘choqlarda yuqori bo‘ladi. Morfologik jihatdan yuqori darajali displaziya, hujayra va yadroviy atypizm, mitotik faollikning ortishi hamda stromal qayta qurilishlar patologik jarayonning noqulay biologik xulqini ko‘rsatadi.

Shu bois og‘iz shilliq pardasidagi har qanday uzoq muddat saqlanuvchi, standart davoga bo‘ysunmaydigan yoki qaytalanishga moyil rak oldi o‘choqlarini chuqur klinik va gistomorfologik baholash talab etiladi. Biopsiya va gistologik tekshiruv, dinamik kuzatuv, xavf omillarini bartaraf etish hamda bemorlarni individual xavf guruhlari asosida nazoratga olish og‘iz bo‘shlig‘i saratonining erta profilaktikasida eng muhim choralar hisoblanadi.

Shunday qilib, og‘iz shilliq pardasi rak oldi holatlarida malignizatsiya xavfini baholash nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham katta ahamiyatga ega bo‘lib, u stomatologik yordam sifatini oshirish, erta tashxis samaradorligini kuchaytirish va onkologik asoratlarning oldini olishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Хасанова Л. Э., Исмаатов Ф. А. Особенности стоматологического статуса у студентов высших учебных заведений //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 4. – С. 97-105.
2. Исмаатов Ф. А., Шодиев С. С., Мусурманов Ф. И. Анализ изучения стоматологического и общего здоровья студентов вузов города самарканда //Биомедицина ва амалиёт журнали. – 2020. – Т. 6. – С. 34-39.
3. Исмаатов Ф. А., Шодиев С. С., Мусурманов Ф. И. Анализ изучения стоматологического и общего здоровья студентов вузов города самарканда //Биомедицина ва амалиёт журнали. – 2020. – Т. 6. – С. 34-39.
4. Гаффаров У. Б., Шодиев С. С., Исмаатов Ф. А. Влияние препарата «холисал гель» на послеоперационное течение у пациентов после удаления ретинированных третьих моляров //ББК 56.6 С 56 СОВРЕМЕННЫЕ ДОСТИЖЕНИЯ СТОМАТОЛОГИИ: сборник. – 2018. – С. 37.
5. Ismatov F. et al. Assessment of risk factors influencing dental health in higher education students. – 2021.
6. Хасанова Л. Э., Исмаатов Ф. А. Комплексная социально-гигиеническая характеристика условий, образа жизни и здоровья студентов. преимущества обследования студенческой молодежи //Проблемы биологии и медицины. – 2020. – Т. 1. – С. 286-293.
7. Ismatov F. A. Comparative tender characteristics of student dental Health indexes //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research,(10). – 2020. – Т. 11.

8. Aslidinovich I. F. et al. Assessment of the Effectiveness of Alendronic Acid in Dental Implants //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2023. – Т. 4. – №. 3. – С. 1186-1188.
9. Ismatov F. A. Evaluation of the efficacy of alendronic acid in dental implantation (literature review) //American Journal of Pediatric Medicine and Health Sciences (2993-2149). – 2023. – Т. 1. – №. 7. – С. 199-202.
10. Khasanova L. E., Ismatov F. A. Indicators of oral health at students of the city of samarkand //Applied Information Aspects of Medicine (Prikladnye informacionnyye aspekty mediciny). – 2022. – Т. 25. – №. 4. – С. 13-19.
11. Aslidinovich I. F., Abdurasulovich M. A. Structure of single-stage dental implants for varying degrees of alveolar atrophy //World Bulletin of Public Health. – 2022. – Т. 10. – С. 156-159.
12. Хасанов Х. Ш., Исмаатов Ф. А., Мардонова Н. П. Применение " ргf" в качестве остеопластического материала при одонтогенных кистах челюстных костей //Вестник магистратуры. – 2022. – №. 2-1 (125). – С. 13-14.
13. Ismatov F. A. Abdullaev TZ methods of application of single-stage dental implants for different degrees of alveolar atrophy //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 8. – С. 636-643.
14. Ismatov F. A., Mustafojev A. A. Drug Treatment With Non-Steroidal Anti-Inflammatory Drugs Jaw Alveolitis //Frontline Medical Sciences and Pharmaceutical Journal. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 88-94.
15. Хасанова Л. Э., Исмаатов Ф. А. Результаты комплексного стоматологического обследования у студентов высших учебных заведений //Журнал " Медицина и инновации". – 2021. – №. 1. – С. 108-112.
16. Ismatov F. A., Emilievna K. L. Criteria For Evaluating Student Dental Health Index In Accordance With The «8020» Program Methodology //The American

Journal of Medical Sciences and Pharmaceutical Research. – 2020. – Т. 2. – №. 11.
– С. 99-105.

17. Ibragimov D. D., Ismatov F. A., Narzikulov F. A. Results of Complex Treatment with Eludril Antiseptic Solution //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 689-690.

18. Хасанова Л. Э., Исмаатов Ф. А. Особенности стоматологического статуса у студентов высших учебных заведений //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 4. – С. 97-105.

19. Zafarovich A. T., Aslidinovich I. F. Use of Single-Stage Dental Implants for Varying Degrees of Alveolar Atrophy //Central Asian Journal of Medical and Natural Science. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 782-786.

20. Фаррух И. и др. Важность и безопасность антирезорбционных препаратов для успешного проведения стоматологической имплантологии у пациентов //SAMARALI TA'LIM VA BARQAROR INNOVATSIYALAR JURNALI. – 2024. – Т. 2. – №. 3. – С. 374-386.

21. Хасанова, Л. Э., Исмаатов, Ф. А., Ибрагимов, Д. Д., & Гаффаров, У. Б. ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИ ТАЛАБАЛАРИНИНГ СТОМАТОЛОГИК ҲОЛАТИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. Междисциплинарный подход по заболеваниям органов головы и шеи, 182.

22. Шодиев, С. С., Исмаатов, Ф. А., Нарзиева, Д. Б., Тухтамишев, Н. О., & Ахмедов, Б. С. (2019). Эффективность применения отвара аниса при лечении периимплантитов. Достижения науки и образования, (11 (52)), 99-103.

23. Исмаатов Ф. А., Мустафоев А. А., Фуркатов Ш. Ф. Анализ эффективности нестероидных противовоспалительных препаратов при излеченье верхнечелюстного альвеолита //Theory and analytical aspects of recent research. – 2023. – Т. 1. – №. 12. – С. 49-57.